

ΜΑΝΟΥΗΛ ΚΟΜΝΗΝΟΣ

Ο Μανουήλ Κομνηνὸς δὲν εἶχε τὴν στρατηγικὴν μεγαλοφυΐαν τοῦ Ἡρακλείου, πολλοῦ γε καὶ δεῖ· ἀλλὰ μετὰ τὸν Ἡράκλειον, οὐδεὶς τῶν βασιλέων τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀνεδείχθη ἡρωϊκώτερος αὐτοῦ. Ἡ δύναμις καὶ ἡ ἐμπειρία του περὶ τὴν χρῆσιν τῶν ὅπλων ἦτο τοσαύτη ὥστε ὁ Ραιμοῦνδος τῆς Ἀντιοχείας τὸν ἵππον ὁ Κίνναμος λέγει «ἄνδρα ἰσχυρὸν καὶ ῥώμην κατὰ τοὺς θρυλουμένους ἐκείνους Ἡρακλεῖς,» δὲν ἡδυνήθη νὰ μεταχειρισθῇ τὸ δόρυ καὶ τὴν ἀσπίδα τοῦ Μανουήλ. Συμμετασχὼν ποτε περιφήμου τινὸς ἱπποτικοῦ ἀγῶνος, κατέβαλε διὰ μιᾶς δύο φράγκους οἵτινες ἐλογίζοντο ὡς οἱ ῥωμαλεώτεροι τῶν ἱπποτῶν. Ἀλλοτε πάλιν πρὸς τοὺς Τούρκους ἀγωνιζόμενος, ἐκάθισεν ἐνέδραν ἐντὸς δάσους καὶ προήλασε κατὰ τῶν πολεμίων ὑπὸ δύο μόνων πιστῶν ἀνδρῶν παρακολουθούμενος. Ἀπαντήσας δὲ κατ' ἀρχὰς ὀκτωκαίδεκα Τούρκους ἱππεῖς, τρέπει αὐτοὺς εἰς φυγὴν· ὁ ἀριθμὸς ὅμως τῶν ἐχθρῶν αὐξάνει· οἱ σταλέντες εἰς ἐπικουρίαν αὐτοῦ προέβαινον νωθρῶς, ὁ δὲ Μανουήλ μὴ περιμείνας τὴν ἀφίξιν των, διελαύνει ἀνὰ μέσον πεντακοσίων Τούρκων, μηδεμίαν λαβὼν πληγὴν.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ἐγένετο τῷ 1147 ἡ δευτέρα σταυροφορία ὑπὸ δύο ἡγεμόνας τοὺς ἰσχυροτέρους τῆς Εὐρώπης, τὸν βασιλέα τῆς Γερμανίας Κορράδον Γ' καὶ τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας Λουδοβίκον Ζ'.

Πρῶτος ἐξεστράτευσεν ὁ Κορράδος, συνεπαγόμενος ὡς λέγεται 70,000 βαρέως ὀπλισμένων ἱπποτῶν, πολυάριθμον δὲ ἐλαφρὸν ἱππικὸν καὶ πεζικόν. Καὶ αὐτὸς καὶ ὁ Λουδοβίκος εἶχον ζητήσῃ παρὰ τοῦ Μανουήλ τὴν ἄδειαν νὰ διέλθωσι διὰ τοῦ κράτους αὐτοῦ, τὴν ὁποίαν οὗτος δὲν ἀπεποιήθη, ἀπαιτήσας ὅμως δύο τινά· ὅτι δὲν θέλουσι προξενήσῃ ζημίας εἰς τὰς χώρας δι' ὧν ἐμελλον

νὰ διέλθωσι, καὶ ὅτι θέλουσι καταβάλλει τὴν ἀξίαν τῶν παρεχομένων αὐτοῖς τροφῶν. Ἀλλὰ παρὰ τοὺς δοθέντας περὶ τούτου ὅρκους, οἱ σταυροφόροι ἐξετραχηλίσθησαν εἰς πολλὰς καταχρήσεις· ἔπαυσαν νὰ πληρώνωσι τὰ τρόφιμα, λαμβάνοντες αὐτὰ διὰ τῆς βίας, καὶ περιύβριζον τὰ ἱερὰ καταγώγια. Ἐντεῦθεν ἦλθεν εἰς χεῖρας πρὸς τε τοὺς κατοίκους καὶ πρὸς τὸν στρατὸν τὸν ἐπιτραπέντα νὰ ἐπιτηρῇ τὴν διάβασιν τῶν ξένων. Ὁ Μανουὴλ πληροφορηθεὶς ταῦτα πάντα, διεμήνυσεν εἰς τὸν Κορράδον νὰ μὴ ἔλθῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀλλὰ νὰ περάσῃ ἄνευ ἀναβολῆς εἰς τὴν Ἀσίαν διὰ τῆς θρακικῆς χερσονήσου. Ὁ βασιλεὺς τῆς Γερμανίας, κωφεύσας εἰς τὴν παραίνεσιν ταύτην, ἔπαθεν ἐν τῷ πεδίῳ τῶν Χοιροβάκχων, ἐνεκα τῆς πλημμύρας δύο ποταμῶν, συμφορὰς μεγάλας. Τὸ δὲ παραδοξότερον, ἀξιῶν νὰ δικαιολογήσῃ ἑαυτὸν ἐπὶ τοῖς πρότερον πεπραγμένοις, εἶπεν ὅτι δὲν ἐγένετο αὐτὸς αἴτιος τούτων, ἀλλ' ἡ τοῦ ἀγομένου ὑπ' αὐτοῦ πλήθους παράλογος ὁρμή· εἰς ὃ ὁ Μανουὴλ ἀπήντησεν, ὅτι ἐνόμιζε πάντοτε τὸν ἡγεμόνα ὑπεύθυνον τῶν ὑπὸ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ πραττομένων ἀτοπημάτων, νῦν δὲ διδασκόμενος τὰ ἐναντία θέλει ἐπιρρίψει καὶ αὐτὸς εἰς τὴν τοῦ πλήθους ἀλογιστίαν πάντα τὰ δεινὰ ὅσα θέλουσι πάθει οἱ σταυροφόροι εἰς τὸ ἐξῆς. Καὶ ἐπειδὴ ὁ Κορράδος, ἐπιμένων ἔτι εἰς τὴν ὑπεροψίαν αὐτοῦ, ἤξιωσε νὰ διαπεραιωθῇ εἰς τὴν καταντικρὺ παραλίαν ἐν πομπῇ βασιλικῇ, ὁ Μανουὴλ διεμήνυσεν αὐτῷ ὅτι ἄτοπα ζητεῖ ὥστε ὁ Κορράδος ὅστις ἐν τῷ μεταξύ εἶχε πληροφορηθῇ ὅτι ὁ στρατός του, θελήσας νὰ προσβάλῃ τοὺς ἡμέτερους, πολλὴν ἔπαθε φθοράν, ἐσωφρονίσθη τελευταῖον καὶ διεπέρασεν εἰς τὴν Ἀσίαν ἐπὶ ταπεινοῦ λεμβαδίου.

Μετ' ὀλίγον ἔφθασεν εἰς τὰ σύνορα τοῦ κράτους, παρὰ τὸν Ἰστρὸν ποταμόν, καὶ ὁ Λουδοβῖκος Ζ'. Ὁ Μανουὴλ ἔπεμψε πρὸς τοῦτον πρέσβεις ἀπαιτήσαντας ὅρκους σαφεστέρους τῶν ὑπὸ τοῦ Κορράδου δοθέντων, διότι ἐζήτησαν νὰ ὁμώσωσιν ὃ τε Λουδοβῖκος καὶ οἱ περὶ αὐτὸν μεγιστᾶνες ὅχι μόνον ὅτι οὐδεμίαν θέλουσι κυριεύσει πόλιν ἀνήκουσαν εἰς τὸ κράτος, ἀλλὰ προσέτι ὅτι θέλουσιν ἀποδώσει εἰς τὸ κράτος πάσας τὰς πόλεις ὅσας ἀνακτήσωσιν ἀπὸ τῶν Τούρκων. Καὶ τὴν μὲν πρώτην ὑπόσχεσιν ἔδωκαν ὃ τε Λουδοβῖκος καὶ οἱ περὶ αὐτόν, τοῦ δὲ δευτέρου ὅρου τὴν διευκρίνησιν ἀνέβαλον μέχρις οὗ συνεννοηθῶσι μετὰ τοῦ Κορράδου. Ὅτε δὲ ἀφικομένων αὐτῶν εἰς τὰ πέριξ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ βασιλεὺς ἐπανέλαθε τὴν ἀπαίτησιν, εἰς τῶν παρακολουθούντων τὸν γαλλικὸν στρατὸν ἀρχιερέων, ὁ ἐπίσκοπος Λάγρης, ἀφοῦ πολλὰς ἐξήμεσεν ὕβρεις κατὰ τῶν Ἑλλήνων, δὲν

ἐδίστασε νὰ προτείνῃ ἐν τῷ περὶ τούτου συγκροτηθέντι συμβουλίῳ τὴν κατὰκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἄλλ' ἐπειδὴ οἱ μὲν χρηστότεροι τῶν σταυροφόρων ὑπέλαβον τὸ πρᾶγμα ἄλλότριον τοῦ σκοποῦ δι' ὃν ἐξεστράτευσαν, οἱ δὲ συνετώτεροι ἀκατόρθωτον, ἐδέησε πάντες, πρὶν διαπεριωθῶσιν εἰς Ἀσίαν, νὰ διόσωσι τοὺς ἀπαιτηθέντας ὄρκους.

Ὁ Κορράδος εἶχε προπορευθῆ ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ πολιορκήσῃ τὸ Ἰκόνιον, τὴν πρωτεύουσάν τοῦ ἐν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ τουρκικοῦ κράτους· ἀλλ' ἀποπλανηθεὶς τῆς ὁδοῦ ἔπαθε τὰ πάνδεινα, ἀπέβαλε τὰ ἐννέα δέκατα τοῦ στρατοῦ καὶ ἐπανῆλθε μετ' ὀλίγον εἰς Νίκαιαν, ὅπου ἐν τῷ μεταξὺ ἀφίκετο καὶ ὁ Λουδοβῆκος. Ὁ Κορράδος εἰ καὶ εὔρε τοῦτον ἐν Νικαίᾳ μετὰ στρατοῦ ἀκεραίου ἐπελθόντα, δὲν ἐξηκολούθησε τὸν ἀγῶνα ἀθυμῆτας ἐκ τοῦ ἀτυχήματος αὐτοῦ, ἀλλὰ διεχείμασεν ἐν Κωνσταντινουπόλει. Κατὰ δὲ τὸ ἔαρ τοῦ ἀκολούθου ἔτους, ἀπῆλθε μὲν διὰ θαλάσσης εἰς Παλαιστίνην καὶ μετέσχε τῆς πολιορκίας τῆς Δαμασκοῦ ἣν ἀνέλαβεν ὁ ἐν τῷ μεταξὺ ἐμβαλὼν εἰς τὴν Συρίαν βασιλεὺς τῆς Γαλλίας. ἀποτυχόντος ὅμως καὶ τούτου τοῦ ἐπιχειρήματος, ἐπέστρεψε τὸ φθινόπωρον τοῦ 1148 εἰς τὰ ἴδια, ἀροῦ ἐπὶ ματαίῳ ἐξήντηλσε τοὺς πόρους καὶ ἔφθειρε τοὺς μαχητὰς τῆς Γερμανίας ἐν τῷ ἀπεριτκέπτῳ ἐκείνῳ ἀγῶνι. Καὶ οὐδ' ὁ Λουδοβῆκος ὑπῆρξεν εὐτυχέστερος. Πολεμούμενος ὑπὸ τῶν Τούρκων ἔφθασε κακῶς ἔχων εἰς Ἀττάλειαν, ἐξ Ἀτταλείας δὲ διεπεριωθή εἰς Συρίαν ἐκεῖ ἀπέτυχεν. ὡς πρὸ μικροῦ εἴπομεν, εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Δαμασκοῦ, ἀπέτυχεν ὡσαύτως εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Ἀσκάλωνος, κατὰ δὲ τὸ ἔαρ τοῦ 1149 ἐπέστρεψε διὰ θαλάσσης εἰς Γαλλίαν ἀπρακτος. Τοιαύτη ἐγένετο ἡ δευτέρα σταυροφορία. Εἰ καὶ ἐστρατήγησαν αὐτῆς οἱ δύο ἰσχυρότατοι βασιλεῖς τῆς Εὐρώπης ἀπέβη ὅλως ἀτελέσφορος. Ἐπὶ τῆς πρώτης σταυροφορίας οἱ Δυτικοὶ κατῴρθωσαν τοῦλάχιστον νὰ κυριεύσωσι πόλεις τινὰς τῆς Συρίας καὶ νὰ ἰδρύσωσιν αὐτόθι χριστιανικὸν βασίλειον. Ἐπὶ δὲ τῆς προκειμένης, σὺν ἐμιᾷ πόλεως ἐγένοντο κύριοι, τὸ οὐ χερίστον, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Γάλλος ἱστορικὸς Michaud, ἡ ἀποτυχία αὐτῶν ὑπῆρξεν ἄδοξος δι' οὐδενὸς ἡρωικοῦ ἔργου κοσμηθεῖσα.

Καὶ τοῦτο ἐνῷ ὁ Μανουὴλ Κομνηνὸς ἐξαίρετως ἐκλείσθη διὰ τῶν κατὰ τῶν Τούρκων ἀγώνων αὐτοῦ. Ἐπειδὴ οἱ πολέμιοι οὗτοι, μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν σταυροφόρων, ἐπαναλαβόντες τὰς ἐχθροπραξίας εἶχον κυριεύει πολλὰς πόλεις περὶ Πόντον καὶ ἐν Καππαδοκίᾳ, ὁ Ἕλλην βασιλεὺς ἐνίκησεν αὐτοὺς καὶ τοὺς ἠνάγκασε νὰ εἰρηνεύσωσι καὶ νὰ ἀποδώσωσιν ὅλα τὰ φροῦρια

ὅσα εἶχον καταλάβει. Τότε ὁ δοῦξ τῆς Ἀντιοχείας Ῥενάλδος (Renaud de Chatillon) ἐδῆλωσεν ἀνηλεῶς τὴν νῆσον Κύπρον νοήσας ὁμῶς μετ' ὀλίγον ὅτι ἦτο ἀδύνατον ν' ἀνθέξῃ εἰς τὸν Μανουήλ, ἔδραμεν εἰς Μάμιστραν ὅπου ἦτο κατ' ἐκεῖνο τοῦ χρόνου ὁ βασιλεὺς, καὶ ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ συγγνώμην καὶ ὑπετάχθη εἰς ἀπάσας αὐτοῦ τὰς ἀπαιτήσεις μετὰ πλείστου ὅσου ἐξευτελισμοῦ. «Ἀφαιρεῖται μὲν τὴν καλύπτραν τῆς κεφαλῆς, λέγει ὁ Κίνναμος, γυμνώσας δὲ τῷ χεῖρε ἄχρι καὶ ἐς ἀγκῶνας αὐτοῦς, ἀνυπόδεος σὺν τῶν μοναχῶν πολλοῖς διὸ μέσης τῆς πόλεως πορευόμενος ἐπὶ βασιλέα παραγίνεται. Ἐξῆπτο δὲ αὐτῷ τοῦ μὲν τραχήλου καλῶδιον, χειρὶ δὲ τῇ ἐτέρᾳ ξίφος ἐφέρετο. Ἦρ' οὖν τηνικαῦτα βῆμα λαμπρόν καὶ Ῥενάλδος μὲν ἀποθὲν που τῆς βασιλείου σκηνῆς ἵστατο, ὡς ἂν μὴ θαρρῶν τὴν εἰσφοίτησιν, ὁ δὲ τῶν ἀμονάχων μοναχῶν ὁμιλος ἀσάνδαλοί τε καὶ ἀκλυφεῖς κεφαλὰς εἰσῆσσαν ἐπὶ βασιλέα, ἐπὶ γόνυ τε ὀκλάσαντες ἅπαντες, δάκρυα τε τῶν ὀφθαλμῶν ἔπεμπον καὶ τὰς χεῖρας ἀνέτεινον. Βασιλεὺς δὲ τὸ μὲν πρῶτον ἀνένευε παρακληθεὶς ὁ ὕστερον, παρελθεῖν τὸν πρίγκηπα ἐκέλευσεν. Εἰσελθόντι δὲ τρόπῳ τῷ εἰρημένῳ ἐπικαμφθεὶς ἀφῆκεν αὐτῷ τὸ ἐμπαροίνημα, ὅρκους ἄλλα τε πολλὰ πιστωσανένῳ, ὅσα δηλαδὴ βασιλεῖ βουλομένῳ ἐτύγγανε, καὶ δὴ καὶ ἀρχιερέα ἐκ Βυζαντίου εἰς Ἀντιόχειαν κατὰ ἔθος πέμπεσθαι τὸ παλαιόν.» Καὶ ταῦτα πάντα ἐγένοντο ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν πρέσβων πολλῶν ἐθνῶν, χριστιανικῶν τε καὶ μωαμεθανικῶν οἵτινες εὐρεθέντες τότε παρὰ τῷ βασιλεῖ ἐν Κιλικίᾳ εἶδον μετὰ θαυμασμοῦ τὸν ἐξευτελισμὸν ἐκεῖνον τοῦ πρίγκηπος τῆς Ἀντιοχείας καὶ κατενόησαν ἐκ τούτου πόσον μεγάλη ἦτο ἡ δύναμις τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει μονάρχου. «Ὅτε δὴ, ἐξακολουθεῖ ὁ Κίνναμος, καὶ θαῦμα κατεῖχε τοὺς ὅσοι τηνικᾶδε ἐτύγγανον πρέσβεις ἐνταῦθα παρατυχόντες τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν ἐθνῶν, Χωρσμιῶν τε καὶ Σουσίων καὶ Ἐκβατάνων, Μηδικῆς τε τῆς ἀπάσης καὶ Βαβυλῶνος, ὧν δὴ τὸν ἄρχοντα μέγαν ἐκεῖνοι κλειζοῦσι σουλτάν, Νουρχοδδὶν τε τοῦ Βερβοικίου σατράπου, καὶ Ἰαγουπασάν τοῦ Περσῶν φυλάρχου, καὶ Ἀβασγῶν καὶ Ἰβήρων, ἔτι δὲ καὶ Παλαιστινίων καὶ Ἀρμενίων τῶν ἐπέκεινα Ἰσαύρων.» Τὸ χαρακτηριστικώτατον ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἶναι ὅτι ὁ Michaud ἀπεσιώπησεν ἀπάσας ταύτας τὰς σκηνὰς καὶ ὅσας μετ' ὀλίγον θέλομεν ἀναφέρει ἄλλ' ἢ ἀλήθεια συγκαλύπτεται μὲν πολλάκις ὑπὸ τοῦ νέφους τῶν πολιτικῶν συμφερόντων, δὲν βραδύνει ὁμῶς νὰ ἐπιτείλῃ αὐθὺς λαμπροτάτη. Ὁ καλὸς κάγαθός Ichlumberger γεγονυῖα τῇ φωνῇ πρό τινων ἐτῶν ἐβεβαίωσεν ὅτι ὁ Ῥενάλδος,

ἡμίγυμνος καὶ φέρων καλῶδιον περὶ τὸν τράχηλον, καθικέτευσε τὸν βασιλέα Μανουήλ νὰ τὸν συγχωρήσῃ καὶ ὤμοσε πίστιν εἰς αὐτόν.

Ἐκ τῶν ὑποχρεώσεων ἃς τότε ἀνέλαθεν ὁ Ῥενάλδος μία ἦτο, ὡς πρὸ ὀλίγου εἶπομεν, «καὶ ἀρχιερέα ἐκ Βυζαντίου πέμπεσθαι εἰς Ἀντιόχειαν κατὰ ἔθος τὸ παλαιόν.» ἀλλὰ πλὴν τούτου συνωμολογήθη ὅτι ἡ Ἀντιόχεια θέλει παρέχει τῷ βασιλεῖ ὠρισμένον τι ποτόν στρατευμάτων ὡσάκις οὗτος τὸ ἀπῆται. Συγχρόνως καὶ ὁ ἡγεμὼν τῶν Ἀρμενίων Τερότζης ὤμοσεν ὅρκον πίστεως εἰς τὸν αὐτοκράτορα. Καὶ τότε, τῷ 1156, ὁ Μανουήλ, κατελθὼν εἰς Συρίαν, εἰσήλασε τροπαιοῦχος εἰς τὴν Ἀντιόχειαν. Ὁ μὲν Ῥενάλδος, πεζὸς παραπορευόμενος, ἐκράτει τὸν ἀναβολέα αὐτοῦ, ὁ δὲ βασιλεὺς τῶν Ἱεροσολύμων Βαλδουίνος Γ', ἔφιππος μὲν, μακρὰν δὲ ἀποθεν παρηκολούθει. Τὸ περίεργον εἶναι ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἦν περιβεβλημένος διττοὺς θώρακας, καὶ ἐπανωφόριον κατάλιθον, τοῦ ὁποίου τὸ βάρος δὲν ἦτο ὀλιγώτερον τοῦ βάρους τῶν δύο θωράκων, καὶ στέφος καὶ τᾶλλα τῷ βασιλεῖ ἐξ ἔθους. Οὐδὲν ἦττον δὲ καὶ ὅτε ἔφθασεν εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἀγίου Πέτρου ἀπέβη τοῦ ἵππου ἐλαφρότατα, καὶ ὅτε ἐξῆλθε τοῦ ναοῦ, ἀνέθορεν αὐθις σὺν ἄλματι ἐπὶ τὸν ἵππον, ὥσπερ οὐδὲ τῶν φιλῶν τις καὶ ἀόπλων. Εἰς Ἀντιόχειαν παρέμεινεν ὀκτὼ ἡμέρας, καθ' ἃς οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως ταύτης ἐδικάζοντο ὑπ' αὐτοῦ καὶ οὐχὶ ὑπὸ τοῦ Βαλδουίνου.

Οὐδὲ εἰς ταῦτα περιωρίσθη ὁ θρίαμβος τοῦ Μανουήλ. Ἐξ Ἀντιοχείας ὤρμησεν ἐπὶ τὴν ἄλωσιν τοῦ Χαλέπ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Νουρεδδίν, ὁ τῆς πόλεως ταύτης σουλτάνος, ἐξητήσατο τὴν εἰρήνην ἐπὶ τῇ ἀποδόσει ὅλων τῶν χριστιανῶν αἰχμαλώτων (16,000 Γάλλων καὶ Γερμανῶν, ἀθλίων λειψάνων τῆς δευτέρας σταυροφορίας) καὶ τῇ ὑποσχέσει ὅτι θέλει ἔπεται αὐτῷ εἰς ὅλους τοὺς κατὰ τὴν Ἀσίαν πολέμους. Ὁ Μανουήλ ἤξευεν ὅτι ἡ ὑπόσχεσις αὕτη δὲν θέλει τηρηθῇ ἐπιθυμῶν ὁμοῦ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἐλευθερίαν τῶν ὁμοθρήσκων, συνήνεσε νὰ παραιτηθῇ τοῦ ἐπιχειρήματος.

Ἐπιστρέψας δὲ εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ θριαμβεύσας, ἐπένευσε τῷ 1157 τὸν ἀδιάκοπον κατὰ τῶν Τούρκων τῆς μικρᾶς Ἀσίας πόλεμον, καὶ πολλάκις κατετρόπωσεν αὐτούς, ὥστε ὁ τοῦ Ἰκονίου σουλτάνος Ἀζεδδίν προέτεινε τῷ 1158 νὰ εἰρηνεύσῃ ἐπὶ τῇ ἀποδόσει ὅλων τῶν αἰχμαλώτων, ἔτι δὲ ὑποσχόμενος ὅτι θέλει παρέχει κατ' ἔτος τῷ βασιλεῖ στρατιωτικόν τι σῶμα, ὅτι δὲν θέλει ἐπιτρέψει ἐπιδρομὴν τινὰ εἰς τὰς χώρας τοῦ ἐλληνικοῦ κράτους,

ὅτι πάση δυνάμει θέλει ἀντιταχθῇ εἰς τὰς ἐχθροπραξίας τῶν ἄλλων μουσουλμάνων ἡγεμόνων, ὅτι θέλει ἀποδώσει πάντα τὰ φρούρια ὅσα ἐκυρίευσεν ἀπ' ἀρχῆς τῆς τοῦ Μανουὴλ βασιλείας καὶ ὅτι θέλει πιστῶς ἐκτελεῖ πάσας τὰς διαταγὰς τοῦ αὐτοκράτορος. Κατὰ δὲ τὸ ἀκόλουθον ἔτος αὐτὸς ὁ σουλτάνος, ἐλθὼν εἰς τὴν βασιλεύουσαν, ἐπανελάθεν ὅλους τούτους τοὺς ὄρκους.

Τοιαύτη ἐγένετο ἐν ταῖς κεφαλαιωδεστέραις αὐτῆς περιπετείαις ἡ βασιλεία τοῦ Μανουὴλ Κορμηνοῦ, τοῦ θανόντος τῷ 1180.

Κ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΩΙ ΑΓΑΠΗΤΩΙ ΜΟΙ Κ. Φ. ΣΚΟΚΩΙ

[ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῶν γάμων του]

ΤΟΥ Σολωμοῦ τῇ γαλανῇ κι' ἀφρόπλαστη μητέρα
 Ἀγκάλιασες γιὰ μάνα σου· τῇ θέλεις πεθερά σου.
 Μὰ ζηλευτὴ της σήμερα σοῦ δίνει θυγατέρα,
 Γιὰ νὰ τὴν κάμῃς ταῖρι σου, γλυκειὰ συντροφισσά σου.

Μὲ μητρικὸ χαμόγελο παιδί της σ' ὀνομάζει,
 Καὶ σοῦ προσφέρει ὀλόχαρη γιὰ προῖκα τὴν καρδιά της.
 Μὲ τὰ λευκά της γιᾶσεμιὰ τὰ στέφανα ἐτοιμάζει,
 Ἀπ' τὴ δροσούλα της ὑγρὰ κι' ἀπὸ τὰ δάκρυά της.

Ἄλλ' εἰς ἐμένα πίστεψε ἄλλο προικὸν χαρίζει·
 Ὅταν τὸ ὀικό σου πλούσιο, θαρρῶ, καὶ τὸ δικό μου.
 Εἰς τὴ χαρὰ σου ἀπὸ χαρὰ ἡ ἀγάπη μου δακρύζει. —
 Ἡ Ζάκυνθο τὸν φίλο μου τὸν ἔκαμε ἀδελφὸ μου.

Ἐν Ζακύνθῳ, Δεκέμβριος 1889.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΜΑΡΤΖΩΚΗΣ